

Рецепцията на Пенчо Славейков в Италия

Джузепе дел'Агата (Пиза)

Последният период от осеяната с перипетии житейска и творческа съдба на Пенчо Славейков протича изцяло в Италия. След уволнението си от поста директор на Народната библиотека с указ от 11 юли 1911 г. (стар стил) от министъра на просвещението С. С. Бобчев, който в условия на чудна прозрачност и демократичен усет назначава на негово място брат си, Славейков огорчен избира пътя на изгнанието и, след като се присъединява към спътницата си Мара Белчева в Швейцария, прекарва с нея няколко месеца в Рим и после двамата заедно отиват във Флоренция на път обратно към Швейцария. В Милано решават да се отбият в Комо и вечерта на 23 май 1912 г. се изкачват с възената линия в Брунате, където отсядат в пансион „Белависта“. На 28 май (10 юни) Славейков издъхва. Погребан е в малкото гробище на Брунате и едва през 1921 г. тленните му останки биват пренесени в България.

На 24 ноември 2007 г., по инициатива на генералния консул на България в Милано Иво Иванов и с подкрепата на българския културен министър, прочутия артист Стефан Данаилов, и на кмета на Брунате Дарко Пандакович, в присъствието на видни политически представители на българското правителство и парламент се открива бронзов бюст на Пенчо Славейков, дело на известния скулптор Валентин Старчев. В тази разработка си поставям за цел да проследя траекторията на интереса и трудовете (студии и преводи), посветени в Италия на големия български поет новатор.

През 1925 г. патриархът и в продължение на дълги години неоспорим лидер на италианската българистика Енрико Дамиани (1892–1953) издава двоен брой с български поети в „*Rivista di cultura*“ (Списание за култура)¹, който съдържа наред с текстове от Боян Пенев („Духът

---

¹ *Rivista di cultura*, литературно-научно-художествено списание, директор П. Мальоне, главен редактор Дж. Латанци, г. VI (т.XI), бр. 3–4, Рим – март-април 1925 г., с. 61–156. Виж G. Dell'Agata, *Cenni storici sulla conoscenza e sulla diffusione in Italia della letteratura bulgara*, в *Antologia del racconto bulgare*, Associazione Bulgaria-Italia, Падуа 2006, с. 11. На български от същия автор виж *Исторически бележки относно приема и разпространението на българската литература в Италия*, в: „Следва“, 22/2010, с. 26.

на българската литература“) и Александър Балабанов („Българският език“) и преводи, почти всички дело на Дамиани, на поети като Ботев, Яворов, Теодор Траянов, Лилиев, Дора Габе и писатели като Вазов, Петко Тодоров, Елин Пелин и Николай Райнов, за които това е първо представяне пред италиански читатели. В Предговора Дамиани споменава италианския период на Славейков (с. 61). В статията от Б. Пенев Славейков заема първостепенно място като голям поет и идеолог на нов курс в българската литература (с. 67–73). Дамиани превежда „Микел Анджело“, „Неразделни“ и части от Песен втора на „Кървава песен“². Преводът на „Микел Анджело“, труден и непроходим текст, страда на места от инерционната употреба на архаизиращи елементи (итал. *slanciosi, incamminossi*) и използване на съмнителни лексикални единици като *premortale* за българското *предсмъртен*. Грешен е преводът *Ah, vive / la vita non invidiosa quegli / che sa che al mondo solo in ciò che passa / vive la vita* на оригинала *Ах, незавиден / живот живее онзи, който знай, / че на света се в временното само / живот живей*, като сериозно се нарушава смисълът на текста с превеждането на *незавиден* с *non invidiosa* (незавиждащ) вместо с *non invidiabile*.

Три години по-късно, през 1928, България празнува 50-годишнината от Освобождението, последвало Руско-турската война и Санстефанския и Берлинския мирен договор от 1878 г. От средата на 20-те години се осъществява силно сближаване между правителствата и икономиките на Италия и България. Основава се „Фиат България“, развиват се успешно текстилните фабрики на фирма „Фортуна“, предприятията на „Чинцано“ за производство на вермут и фернет. Римско дружество печели поръчката за изграждане на внушителен водопровод, който пренася вода от Рилския масив до София. Мусолини е дал начало на нова „ревизионистка“ ориентация, следователно склонна по отношение на България към промени спрямо резултатите от Първата световна война. На 25 септември 1927 г. Борис III среща за пръв път Йоанна Савойска в имението Сан Росоре. В италианския и българския печат се появяват хипотези относно бъдещия династически брак и текат сложни преговори между политическите и църковните власти на двете държави, в които участват папският нунций в София Анджело Ронкали (бъдещият папа Йоан XXIII), Светият синод на България, правителството на А. Ляпчев и това на Италия. В такъв контекст се помества написаното за Славейков в Италия през 1928 г.

Най-значим е без съмнение сборникът *Canti epici e lirici*³, дело на Енрико Дамиани. Елегантното томче съдържа въведение, което цели

² Съответно с. 97–101, 101–103 и 103–108.

³ Penčo Slavejkov, *Canti epici e lirici scelti e tradotti in versi italiani sul testo bulgaro* da ENRICO DAMIANI con introduzione biografico-critica e note, La Nuova Italia Editrice, Venezia 1928, XXX+ 60 стр.

да отчете оценката за Славейков от страна на българската критика, която го смята за „може би ... най-големия от своите поети“⁴. Според Дамиани Славейков черпи както стилистични похвати, така и теми от българската народна традиция, но за разлика от тясно свързаните с възрожденската патриотична тематика автори и по-специално от Иван Вазов, засяга обширно и сюжети, които авторът определя „от космополитен характер“, като в песните за Фрина, Микеланджело, Ленау или Бетховен. Според Дамиани Славейков следва две привидно разпопосочни направления: едното се съсредоточава върху националния мотив, а другото е наситено с „европейски“ дух и тематики и е тясно свързано с дългия му учебен престой в Лайпциг и силното влияние на Ницше. Обединяващ момент и в двете поетически сфери представлява надделяването на лирическото, включително в епическите песни. Дамиани анализира най-общо и незавършената поема, която според авторите намерения е трябвало да възплъти есенцията на неговото творчество – „Кървава песен“, в която властва могъщата фигура на Балкана, покровител на българщината. Преведените текстове започват с псевдоавтобиографията на Олаф ван Гелдерн⁵ от антологията „На острова на блажените“, уникална литературна находка на Славейков, обединяваща стихове и биографии на различни автори, за които твърди, че е превел. Всички стихове са негови и представляват нещо като „упражнения по стил“, които впрочем отразяват и някои тематични противоречия и контаминации у автора. Освен че включва вече представените в гореспоменатото издание текстове в „Български поети“, Дамиани превежда поемите „Фрина“, „Ралица“ и „Бойко“, прекрасните стихотворения „Баща ми в мен“ и „Псалом на поета“, „Чума-ви“, „Крилати цветя“ и Пролога от „Кървава песен“. Преводът на целия Пролог, в който необяснимо защо са изпуснати три стиха и половина, е много обработен. Той се придържа към римната структура на оригинала в дистих със съседни рими и като цяло може да се смята за добра преводна версия. В случая с „Бойко“, една от поемите на любовна тематика в парафолклорен дух, Дамиани добавя рими, които не фигурират по фолклорния канон в оригинала и изтъква това свое решение във въведението⁶.

В априлския брой на „*Rivista di Letterature slave*“⁷ (Списание за славянски литератури), ръководено от Лю Гато, е публикуван с някои

---

⁴ Цит. съч, с. VII.

⁵ Цит. съч, с. XXI–XXX.

⁶ Цит. съч, с. XVII.

⁷ За ролята на това списание в италианската славистика между двете войни виж: Giuseppe Dell'Agata, *Le riviste slavistiche italiane tra le due guerre*, в: *Contributi italiani al XIV Congresso Internazionale degli Slavisti* (Охрид, 10–16 септември 2008 г.), FUP, Firenze 2008, p. 395–402.

съкращения същият уводен критически текст за личността и творчеството на Пенчо Славейков⁸, който излиза в току-що коментираната монография за Славейков.

Все през същата година Дамиани публикува преглед на най-ранната българска литература, който включва и няколко страници за Славейков, придружени от негови вече излизали преводи на част от „Кървава песен“ (от Пролога и от Втора песен)⁹. Брошурата съдържа текста на лекция, изнесена от Дамиани в Рим на 9 март същата година в Международната художествена асоциация по случай 50-годишнината от българската независимост.

Отново по случай годишнината от българската независимост Еторе Ло Гато изнася лекция по покана на Асоциацията на българските студенти в Рим, текстът от която (*Дух и форми на българската поезия*) издава в ръководената от него Малка славянска библиотека към Института за Източна Европа¹⁰.

Ло Гато, тогава преподавател в Неапол, готвещ се да замести Джовани Мавер на преподавателското място по славистика в Падуа, прави преглед на авторите на Българското възраждане: Н. Геров, Петко Славейков, Раковски, Ботев и Вазов, за да се спре след това върху Пенчо Славейков. Анализът на неговото творчество е сходен с тези, които открихме у Дамиани и които тогава са били на дневен ред в българската литературна критика: двата аспекта, допълващи се, макар и в привидно противоречие, между форми и материал на фолклорна основа и активно осъвременяване спрямо новите европейски литературни течения; надделяването на лирическия изказ и в епическите песни; естетическият индивидуализъм и аристократизъм. Ло Гато обаче добавя ярък елемент на политическа страст и посочва стихотворение от 1894 г., в което Славейков горчиво осъжда възкачването на трона на Фердинанд Сакс-Кобург-Готски¹¹. Книгата на Ло Гато получава рецензия от италианиста Петър Драгоев (който скоро след това ще преведе „Бомбардировката на Адрианопол“ от „Дзанг Тумб Тумб“ на Маринети и ще напише статия за италианския футу-

---

⁸ Enrico Damiani, *La figura e l'opera di Penčo Slavejkov nella letteratura bulgara*, в: „Rivista di Letterature Slave“, Roma 2008, III, №. II, p. 133–141.

⁹ Enrico Damiani, *Gli albori della letteratura e del riscatto nazionale in Bulgaria*, Roma 1928, ARE, 28 стр. В брой първи на сп. „България“ Дамиани не се отдалечава, като изключим някои кратки добавки, от по-рано написаното. Виж: Enrico Damiani, *Il più europeo dei poeti bulgari*, – Bulgaria, 1/1939, p. 14–23. Същото се отнася за краткия му преглед на българската литература, излязъл посмъртно в „Storia delle letterature moderne d'Europa e d'America“ под ръководството на Карло Пелегрини, Vallardi, Milano 1960, *Letteratura bulgara*, p. 174–229.

¹⁰ Ettore Lo Gatto, *Spirito e forme della poesia bulgara*, Roma 1928, 36 p.

¹¹ Пак там, с. 28.

рист¹²) в авторитетния всекидневник „Знаме“¹³. Драгоев хвали Ло Гато затова, че освен руската литература се е заел да популяризира в Италия и българската, доскоро почти непозната, но влиза в своеобразна задочна полемика относно представените от Ло Гато оценки за писателите Петко Тодоров (често споменаван от Маринети) и Кирил Христов. Ло Гато възхвалява творчеството на Петко Тодоров (автор на прочутите „Идилии“) и определя Кирил Христов като епигон, даже не особено значим, на линията на Иван Вазов. П. Драгоев активно отстоява творческото превъзходство на К. Христов.

Съвсем нова страница за опознаването на българската литература в Италия се отгръща чрез дейността на Луиджи Салвини (1911–1957). Той пръв завършва български език и литература – специалност, преподавана от Дамиани в Римския университет. Феноменален полиглот, ерудит, независим и проникновен интелектуалец, Салвини уверено борави със славянски езици като полски, чешки, български, сърбохърватски, словенски и украински и техните литератури, и други европейски езици и литератури като унгарски, румънски, финландски, които познава отлично, без да броим владееенето на френски, английски, немски, испански и на класическите езици¹⁴. За разлика от мнозина други литературни историци и критици, Салвини е в състояние да извършва с лекота и увереност сравнения и разграничавания между езикови и културни явления. Компаративистичният му поглед, предвестник на една идеална цялостна визия от минимум европейски мащаб, и досега остава до голяма степен ненадминат. През 1936 г. излиза неговата книга въз основата на дипломната му работа – „Българската литература от Освобождението до Първата балканска война (1878–1912)“¹⁵. Една от особено въздействащите ѝ глави е посветена на Пенчо Славейков (с. 83–97). Много от критическите разсъждения на Салвини са плод на негови преценки и не изглеждат преобладаващо обусловени, както в разгледаните досега случаи, от български източници на критика. Според Салвини „изкуството на Славейков се

---

¹² Giuseppe Dell'Agata, *Marinetti, il "futurismo" bulgaro e il poema Settembre di Geo Milev*, в: *Gli altri futurismi. Futurismi e movimenti di avanguardia in Russia, Polonia, Cecoslovacchia, Bulgaria e Romania*, a cura di Giovanna Tomassucci e Massimo Tria, Plus, Pisa 2010, с. 30. На български виж: Дж. Дел'Агата, *Маринети, българският „футуризм“ и поемата „Септември“ на Гео Милев*, пр. Асен Марчевски, – Литературен вестник, № 14–20. 04. 2010.

¹³ Петър Драгоев, *Дух и форма на българската поезия. Според Еторе Ло Гато*, – Знаме, 6 юли 1929.

¹⁴ За сведения относно Луиджи Салвини виж: AA.VV., *Luigi Salvini (1911–1957). Studioso ed interprete di letterature e culture d'Europa*, a cura di Giuseppe Dell'Agata, Tipografia Editrice Pisana, Pisa 2000, 108 p.

¹⁵ Luigi Salvini, *La letteratura bulgara dalla liberazione alla prima guerra balcanica (1878–1912)*, Istituto per l'Europa Orientale, Roma 1936, 205 p.

ражда... от отрицанието на тази зависимост от колектива, от отърсването на личността от патриотичното и социалното.“(с. 83). След Освобождението според Салвини е имало потребност „не от личности, величави в контекста на нацията, а величави поначало; не производни на колективното, едва ли не негови роби, а предводители и почти апостоли на едно ново слово“ (с. 85). Нужно било да се усвои и преработи западната култура и нейната ценностна система. Подвигът и приносът на големия творец е, че той предоставя с просветляващия жест на нищезански свръхчовек духовната храна, която да подкрепя и води нацията към Европа и към бъдещето (с. 89). Салвини припомня, че Пенчо, син на големия писател и трибун Петко Славейков, е живял в градска и образована среда и не е участвал в патриотичната агитация и битките за национално освобождение. Стихотворенията със силен лирически привкус, в които Азът се отърсва от каквито и да било „педагогически“ стремежи, постигат изключително хармонични и наситени резултати. В случая с „Кървава песен“ обаче Салвини откроява разрыв между желанието да се предложи (може би по примера на „Пан Тадеуш“ от Мицкевич) духовен синтез на историята на българския народ и най-пламенния вътрешен порив на автора. Салвини е на мнение, че схващането за Балкана като вечен закрильник на „българщината“ е книжен образ и че открито епическите откъси от поемата (за разлика от Пролога, в който се припомня детството на поета) страдат от изкуствено звучене, несъвършенства и вътрешни дисхармонии (с. 90). Страниците, посветени от Салвини на Славейков, са и до днес актуални в много отношения.

На 24 май 1940 г. Асоциацията на българските студенти в Падуа с подкрепата на ректора Карло Анти (почетен доктор на Софийския университет) поставя паметна плоча на стената на хотел „Белависта“, където Пенчо Славейков прекарва последните си дни. Присъстват български студенти от различни италиански университети, консулите на Торино и Милано, представители на Фашистката университетска група (GUF) и на Италианската фашистка младеж (GIL) от Падуа. Телеграми изпращат министър Ботаи, пълномощният посланик на България в Рим Поменов, Италианският културен институт в София и други¹⁶. Енрико Дамиани, който пръв е въвел и представил поета, не е поканен и остава крайно подразнен и огорчен. В бележка на страниците на същия брой на списание „България“ той пише, че никой не го е потърсил, че е получил покана в Рим в деня на церемонията заедно с друго писмо, в което се съобщавало, че церемонията е отменена¹⁷.

---

¹⁶ Bulgaria, 2–1940, p. 124.

¹⁷ Bulgaria, 2–1940, p. 129.

Реч държат ректорът на Университета в Падуа, секретарят на Фашистката университетска група от Комо и бележитият славист Артуро Крония. Изказването на Крония бележи по-нататъшен тласък в изучаването и опознаването на Пенчо Славейков в Италия. Плочата цитира последните два стиха от незавършения епilog на „Кървава песен“:

Дано ми Бог даде тук аз да доживея
последните си дни далеч от родний край...

Възпоменанието на Крония¹⁸ тръгва именно от това двустийше, предшествано от информацията, че по това време поетът живее в Рим, и свързва споменаването на „Рим“ и на „родния край“ като двата лайтмотива в поетиката на Славейков, а именно неговия „европеизъм“ и неговия „българизъм“. Крония припомня последната част от италианския период на Славейков, пристигането му в Брунате и смъртта му (10 юни 1912 г.), като следва нишката на спомените на Мара Белчева¹⁹. За разлика от редица български критици, Крония счита, че двете души на Славейковото поетическо вдъхновение са в хармония и даже отсъжда, че „българизмът“ поначало надделява над отявлената космополитна воля за европеизъм, който да спомогне за издигането на културата на цялата нация. Освен редица стихотворения и поеми на автора Крония оценява и произведението, което е било предопределено да стане неговото духовно завещание – „Кървава песен“, чиито последни откъси са написани в Италия. Драмата на поета се състои в примиряването на „духа“ в образа на Младен и „делото“ в образа на Войводата, както и във „въплътяването на нравствения абсолютизъм в тържеството на поетическия абсолютизъм“²⁰. Крония приветства факта, че когато българските студенти се обръщат към него с молба да произнесе възпоменателна реч, определят Славейков като патриот и философ. Той открива у Славейков известно наличие на „свободен еkleктизъм“ и предлага за него определението „реалистичен спиритуализъм“ или „идеалистичен реализъм“. Долавя в творчеството му двоен облик: на поета гражданин, който странства заради останалите из миналото и из настоящето, за да черпи от тях мирови чувства, и на поета интимист, който пее за себе си и „с патетична меланхолия броди из недрата на природата – предимно българска – за да изтръгне от там тайните и трепетите на своята личност“²¹. Крония завършва

---

¹⁸ Arturo Cronia, *Commemorazione di Penčo Slaveikov a Brunate*. – Bulgaria, 2–1940, p. 182–191.

¹⁹ *Пенчо Славейков. Бегли спомени от Мара Белчева*. – В: *Избрани съчинения на Пенчо Славейков. Нареди Мара Белчева*, София 1923, с. 5–24.

²⁰ Cronia, цит. съч., с. 184.

²¹ Cronia, цит. съч., с. 188.

речта си с прослава на едно взаимно италиано-българско влияние, което почива на фигурата на Славейков, на патронажа на ректора Анти и случайното съвпадение на празника на Кирил и Методий и влизането на Италия в Първата световна война (24 май). Текстът на Крония представлява дотолкова сериозен принос към критиката и анализите на Славейков, че бива незабавно публикуван на български език в най-авторитетното литературно списание в страната „Златорог“²².

Възпоменанието в Брунате представлява сърцевината на една любопитна и интересна книжка от Алекси Бекяров, излязла в София през 1946 г.²³ Предговорът на Петър Динев, въпреки някои резерви, отчита значимостта на текста. Бекяров научава от миланските вестници, че в Брунате ще бъде почетена паметта на Пенчо Славейков. Отива на място и описва с богати подробности всички събития от този ден: украсата на Брунате с български и италиански знамена, банкета в хотел „Белависта“, срещата с преводача на Йовков и Елин Пелин Бруно Дел Ре, речта на Крония, приветствията към ректора Анти от страна на българските студенти. Бекяров посещава стая № 4 в хотела, където е починал Славейков, и я описва подробно. После се среща със собственика на хотела Андреа Лучини, който му разказва за срещата си със Славейков, Мара Белчева, с лекарите и свещеника, когото Славейков категорично отказва да приеме, за пренасянето на тленните му останки от Брунате в София през 1921 г. Хотелиерът изразява готовност да размени оригиналните мебели за модерни и по-функционални (с. 34–36). Бекяров тръгва по пътя на получените от Лучини указания и се опитва да издири хората, които са се запознали със Славейков по време на агонията му и са разговаряли с Белчева след смъртта му. Бекяров отива в ателието на художника Алдо Маца, който по поръчка на Мара е скицирал с въглен Славейков на смъртния му одър. Разказът на Маца е покъртителен. Бил на почивка в хотел „Белависта“ и се запознал с поета и неговата спътница покрай срещите на брега на езерото Комо, докато двойката се прибирала с лодка, и на вечерите на хотелската тераса. Повикан от Лучини, Маца влиза в стая № 4. Обляната в сълзи Мара му се вижда красива като Мария Магдалена. Художникът, който никога не бил рисувал мъртвец, се справя с лекота и Мара го възнаграждава щедро (с. 50–53). В Брунате Бекяров се среща с проф. Сири, който е бил състудент на Славейков в Лайпциг през 1896 г., и после се среща отново с него в

---

²² Проф. Артуро Крония, *Пенчо Славейков в Брунате. Реч при откриването на паметната плоча на поета* – Златорог, XXI/1940, с. 476–487.

²³ Алекси Бекяров, *По следите на Пенчо Славейков в Италия*, предговор от проф. Петър Динев, София: Христо Данов, 1946, 68 с. Екземпляр от книгата със собственоръчно посвещение от автора се съхранява във Фонда Салвини на Библиотека LM2 на Пизанския университет; инв. № 15833, пор. SALV.337 Ab/c BEK.

Рим до март 1912 г. Славейков го придружава до българското посолство (където преписвал на пишещата машина стиховете от „Кървава песен“). Оттам Сири в компанията на посланик Ризов изпратил обратно поета до ул. „Буонкомпани“. После Сири дава съвет на Бекяров да се свърже с Енрико Дамиани, приятел на българите и учен в областта на тяхната литература (с. 54–56). Бекяров издирва в Комо доктор Барацони, който се грижи за поета в последните му часове и установява причината за смъртта му²⁴ (с. 56–59). В Брунате Бекяров се среща и с дон Граси, който през 1912 г. е помощник на свещеника дон Пелициони, отпратен от Славейков на смъртния му одър; дон Граси показва на Бекяров акт с дата 15 юни, който удостоверява смъртта и погребването на поета (с. 62–65).

Почти четиридесет години по-късно книгата на Бекяров излиза отново в Комо в двуезично издание²⁵.

В първия брой на новото славистично списание „*Ricerche slavistiche*“ (Славистични изследвания²⁶), ръководено от Джовани Мавер, излиза проникновената студия от Рикардо Пикио „Консервативното западничество на Пенчо Славейков“²⁷ въз основа на дипломната му работа (1946 г.), написана – както години по-рано в случая със Салвини – под ръководството на Енрико Дамиани. Трудът на Пикио е издържан във философски и още повече културно-политически дух и в него той очертава картината на българския преход след Освобождението от 1878 г. като способна да мотивира социологически бунта на „младите“ срещу възрожденската традиция, намерила израз в огромното творчество на Иван Вазов, който е развил и до голяма степен създал литературен канон с всичките му жанрови подразделения. За Пикио индивидуализмът на Славейков, както и неговият европеизъм, водят началото си от нуждата от обособяване на една прослойка, която е изгубила съзнанието за принадлежност към колектив²⁸. „Буржоазният“ прелом е вече в пълен ход. На сцената властват предприемачи, търговци, служители – последните свързани с променливите политически конюнктури, в сянката на възкачването и падането на Алексан-

---

²⁴ Медицинското заключение гласи: „Миокардиосклероза и интерстициален нефрит с уремия. Артериална хипертония. Мозъчна хеморагия. Кома. Смърт.“

²⁵ Alexi Bekiarov, *Sulle tracce di Pencio Slaveikov in Italia*, New Press, Como 1984, 55+66 стр. Преводът не е подписан, но е добре направен и вероятно е на Леонардо Пампури, който публикува книга за Славейков в същото издателство. Новото издание не е придружено от критика. Динеков, вече отдавна прочут академик, все още е наричан професор.

²⁶ Gherardo Casini Editore, Roma 1952.

²⁷ Riccardo Picchio, *L'occidentalismo conservatore di Penčo Slavejkov*, в: „*Ricerche Slavistiche*“, 11952, p. 124–143.

²⁸ Пак там, с. 131.

дър Батенберг, на авторитарния режим на Стамболов до качването на Фердинанд Сакс-Кобург-Готски. Новият елит чувства безмерно превъзходство спрямо необразованите маси, в общи линии почти изцяло от редиците на селячеството. Много от новите интелектуалци живеят от държавна служба. Славейков ще стане директор на Народния театър и после на Народната библиотека; и от двата поста ще бъде уволнен впоследствие поради политически по тяхната същност причини. Според Пикио Славейков признава, че е очарован от руските писатели²⁹, които търсят „човека в звяра“, и подразнен от Зола, който описва „звяра в човека“³⁰. Въпреки че настойчиво се позовава, макар и с някои задръжки, на така обичания Ницше, Славейков жадува дълбоко в себе си да достигне до балансирания и слънчев светоглед на Гюте. На друг фронт Славейков се противопоставя на декадентската култура и поезия на символизма и експресионизма. Красноречиво е възхитеното му и същевременно критично отношение към поезията на приятеля му Пейо Яворов, който в своите пориви, в песимизма и отчаяните си импулсивни терзания със сигурност е по-„модерен“ от самия Славейков. Двойно консервативната същина на Славейков, „прогресист“ заради качествата си на индивидуалист и европеист, е добре изложена в този пасаж от текста на Пикио: „Оксиденталист и следователно прогресист по историческо убеждение и по сходство на темперамента с европейската буржоазна култура, същевременно Славейков е два пъти консерватор: веднъж консерватор спрямо социалистите, у които не разбира стремежа към прогрес и пролетарско освобождение, и втори път консерватор спрямо буржоазията от новото поколение, у която не оправдава нуждата да се освободи от вече отеснели идеологически надстройки“³¹. Освен че представлява важен напредък в италианската рецепция на творчеството на Славейков, приносът на Пикио обогатява със съществени нюанси критическите дискусии във връзка с поета, водени точно през тези години и с понякога парадоксални противоречия в самата България.

През юни 1990 г. в Комо същото издателство, което е публикувало второто издание на книгата на Бекяров, публикува елегантен двуезичен сборник под редакцията на Леонардо Пампури с различни стихотворения от Славейков³². Пампури (1914–2007) е роден в София в семейство на италианци и работи там до 1948 г., когато се измества в Италия. Като билингвист той се посвещава с ентузиазъм на превода

---

²⁹ Ще е уместно да припомним, че Русия за българите и изобщо за дунавско-балканския регион е Европа, не по-малко важна от Франция и Германия.

³⁰ Пак там, с. 137.

³¹ Пак там, с. 141.

³² Penčo Slavejkov, *Poesie*. Introduzione, traduzioni e note di Leonardo Pampuri, Edizioni New Press, Como 1990, 220 p. Изданието е спонсорирано от българското промишлено предприятие „Химимпорт“.

на български литературни произведения от 1957 г. до края на дните си. Асоциация България-Италия издаде негова обширна двуезична антология на българската поезия³³. В същата антология съм изложил някои разсъждения относно характера и стила на неговите преводи³⁴. Сборникът на Пампури съдържа поетически преводи от „Сън за щастие“, „Епически песни“, „На острова на блажените“ и от втора песен на „Кървава песен“. Става дума за най-подробния поетически сборник с произведения от П. П. Славейков на италиански език, излязъл повече от шейсет години след този от 1928 г. под редакцията на Дамиани. И двамата преводачи отдават предпочитание на изтънчения италиански изказ, който подбира традиционни „поетически“ форми и лексика, въпреки че Дамиани се заема с това като университетски преподавател специалист, а Пампури не притежава специална критическо-филологическа подготовка (той завършва политология в Перуджа). Във втора песен от „Кървава песен“, преведена и от двамата, е любопитно да отбележим, че Дамиани възприема в превода си двустихията със съседна рима съгласно оригинала, докато Пампури изобщо не ползва рими. Съседните рими в италианския вариант на Дамиани действително дават представа за желаната от Славейков метрика, но често спазването им отдалечава или насилва по някакъв начин синтактично-семантичната структура на оригинала. Преводът на Пампури пък клони към по-плътното придържане към българския текст. Като оставим настрана често пъти похвалните преводни резултати, сборникът на Пампури така или иначе има чисто популяризиращ характер. Изобщо не държи сметка за направеното дотогава в Италия, започва сякаш от нула и не съдържа цитати на текстове; единствената бележка се отнася за обстоятелството, че българските текстове са факсимиле „от различни оригинали“.

През 2006 г. в Комо излезе повест от адвоката и писател Манлио Бакалини³⁵. Сюжетът се развива в две направления: кризата на стара фабрика за коприна от Комо, която бива купена от китайски конкуренти, и историята на една двойка – Сара, дъщеря на собственика на фабриката, и Пиеро, от поколението на 68-а година, славист и специалист по българска литература. Пиеро, който е публикувал в едно списание статия „Пенчо Славейков и литературните среди в Италия“, получава покана да изнесе лекция по темата във Великотърновския университет. Докато той е в университета, Сара открива в един

---

³³ *Petali di rose spine dei Balcani. Antologia della poesia bulgara*, a cura di Leonardo Pampuri, presentazione di Moni Ovadia, Padova 2004, 358 p.

³⁴ Giuseppe Dell'Agata, *Elogio di un traduttore per passione*, в: *Petali di rose...*, с.3-6.

³⁵ Manlio Baccaglioni, *Ritratto segreto*, Ibis, Como 2006, 222 p.

антиквариат четири екземпляра от непознато произведение на Славейков, „Самодиди песен“, написано на глаголица, и разбира, че в тези стихове, съчинени през последните му дни в Брунате, поетът е посочил закодирано точното място, където е заровена статуя на тракийска Венера от чисто злато. Спътницата на поета Мара Белчева дава книгата за печат три години след смъртта на Славейков, но после е решено да се изгори целият тираж. Четирите случайно открити от антикваря екземпляра са изгорени в печка от самия него. Издирва се тайно скривалище в стаята, където е бил отседнал Славейков, което се оказва празно и съдържа само изрезка от местен вестник, излязъл два дни след смъртта на поета. Бакалини цитира второто издание на книгата на Бекяров с превода на италиански (виж бележка 23), от което е почерпил много сведения за Славейков. Като оставим настрана някои дребни лингвистични грешки като несъществуващата форма на прилагателното *самодиди* или пък факта, че на моменти авторът добре си дава сметка, че глаголицата е азбука, докато в други моменти я отъждествява с език: „На глаголица? Че кой ще чете песен за самодивите, за Афродита от Казанлък и за любовта на един мъртъв език?“ (с. 145), намирам за ценно това, че макар и доста неправдоподобен, сюжетът на една новела с преобладаващи „криминални“ елементи е построен около фигурата на голям поет новатор като Пенчо Славейков. Културният маршрут, макар и наситен със символика, е силно локален: тръгва от последните дни на Славейков в Брунате, минава през възпоменанието и поставянето на плочата, препечатването на книгата на Бекяров с италиански превод и двуезичния сборник със Славейкови стихотворения под редакцията на Пампури (и двете книги излезли в Комо), и накрая историята на Пенчо и Мара събужда интерес и обич у човек от Комо – адвоката и писател Манлио Бакалини.

Превод от италиански: *Дария Каранеткова*